פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית
הסתדרות הפסיכולוגים בישראל • חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר • התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית

07 אוגוסט 2020
י״ז אב תש״ף

לכבוד: הגב׳ ורדה מלכה- מנהלת תחום פיתוח ידע, תורה וכלים
האגף למעונות לגיל הרך, משרד הרווחה

כניסת פסיכולוגים למעונות היום ומסגרות החינוך לתינוקות ופעוטות בגילאי 0-3

תודה על ההזמנה למעורבות בחשיבה על הטבת תנאיהם של פעוטות בישראל המתחנכים במסגרות חינוכיות-טיפוליות. מתוך ניסיון של שנים בעבודה ובמחקר אודות מצב הפעוטות במסגרות הגיל הרך, אנו קוראים להצבת סטנדרטים מקצועיים כוללים וארציים, המחייבים את כלל המנהלים, הבעלים והעובדים להבטחת מענה מספק להבטחת שלומם הרגשי והתפתחותם התקינה של פעוטות. זאת מתוך הבנה שמקובלת כבר שנים ארוכות בעולם, לפיה השקעה בגיל הרך מקדמת את רווחת הציבור כולו בטווח המיידי ובטווח הארוך.

הרחבת חוק הפיקוח לפני כשנתיים (התשע״ט–2018) אמנם מגדירה את התנאים הבסיסיים לפתיחת מעון (איכות המבנה, הציוד, דרישה להכשרת המטפלים למתן עזרה ראשונה ודרישה להעדר רישום פלילי), אך אינה מגדירה את ההכשרה הנדרשת מהמטפלים את הליווי וההדרכה השוטפת, את היחס המספרי של מטפלים לפעוטות ובעיקר, לא נותנת מענה מספק להבטחת שלומם הרגשי והתפתחותם התקינה של הפעוטות. נדגיש כאן כי העבודה החינוכית עם פעוטות הינה ייחודית ושונה מהעבודה החינוכית עם ילדים בגילאים מאוחרים יותר, שכן היא כרוכה במיומנויות של טיפול יומיומי. מיומנויות אלה מושפעות עמוקות לא רק מידע מקצועי, אלא גם מתהליכים רגשיים, אשר עוברים על איש החינוך עצמו. על כן אנו רואים בליווי פסיכולוגי במעונות הכרח ותנאי בסיסי על מנת שאלה יוכלו לתמוך בהתפתחות הפעוטות ובצרכיהם.

חלק לא מבוטל מילדי ישראל בגילאי לידה ועד שלוש מתחנכים במעונות היום הציבוריים המופעלים על ידי עמותות וארגונים, וכבר שנים שאנו עדים לפגיעה ישירה ועקיפה בפעוטות חסרי ישע ובמשפחותיהם. חדשות לבקרים מתרחש במסגרות אלה אסון קשה וטראגי המטלטל את כלל הציבור, ומותיר צלקות אצל פעוטות שהיו חשופים לטיפול מתעלל ומזניח ואצל משפחותיהם. אך למרבה הצער, לא די מטלטל את קובעי המדיניות על מנת לקדם שינוי.

בהעדר תקנות מחייבות הנוגעות להכשרה, ליווי והדרכה, מתרחבת והולכת הפגיעה בפעוטות על רקע חוסר כשירות מקצועית של הצוות, היעדר ליווי במצבים של מצוקה וחוסר אונים אצל המבוגר המטפל, מענה לקוי לצרכים של הפעוטות והעדר יכולת לאיתור של קשיים התפתחותיים בקרב פעוטות.

הפסיכולוג ההתפתחותי הוא איש המקצוע האמון על התפתחותם הפסיכולוגית של ילדים החל מגיל לידה ולאורך הילדות ועל התפתחות מיטיבה של ההורות, ושל תהליכי טיפול. אנו פועלים בקהילה ובמכונים להתפתחות הילד במטרה לאתר מוקדם ככל האפשר תינוקות פעוטות וילדים בסיכון התפתחותי. זאת על מנת לתת מענה בהיבטים הקוגניטיביים, תקשורתיים, שפתיים, מוטוריים, רגשיים, חברתיים והתנהגותיים, ובכך לאפשר התפתחות תקינה יותר של מערכת היחסים של הילדים עם הוריהם, לשפר את תפקודם ואת שילובם בקהילה. לרשות הפסיכולוגים ההתפתחותיים כלי הערכה ייחודיים לאיתור קשיים התפתחותיים בכל התחומים, וכן ידע נרחב על התפתחות רגשית ונפשית בשנות החיים הראשונות, תוך התייחסות לתהליכי ההורות הייחודיים לשלב זה.

ליווי מסגרות חינוכיות הינו אחד מתחומי העיסוק השגרתיים של פסיכולוג התפתחותי, ונמצא גם כחלק מתהליך ההכשרה וההתמחות במקצוע. כפי שבכל מסגרת חינוכית בגילאים 18-4 ישנו פסיכולוג שמלווה את המסגרת, כך ראוי שיתקיים גם במעונות היום. סוג העבודה שנעשית על ידי פסיכולוג בתוך מסגרת חינוכית איננה אבחון וטיפול, אלא עבודה מערכתית: עבודת הדרכה עם אשת החינוך לגבי תהליכים פרטניים וקבוצתיים המתרחשים בתוך הגן, ובעלי היבט פסיכולוגי והתפתחותי.

בהקשר של מעונות יום, הדרכה פסיכולוגית מתייחסת לביסוס סביבת מעון שתקדם התפתחות רגשית בריאה של פעוטות, ובכלל זה הפחתה וויסות של ביטויי תוקפנות בקרב הצוות החינוכי כלפי פעוטות, ואיתור פעוטות בסיכון לבעיות בהתפתחות.

<u>הרציונל לכניסה של פסיכולוגים למעונות היום</u>: ידע התפתחותי בכלל, ולגבי האופן שבו פעוטות תופסים ומפרשים חוויות ויחסים בפרט, יכול לקדם טיפול מיומן ומקצועי, לאפשר איתור מוקדם והתערבות מוקדמת, להגביר יכולות ויסות עצמי של המטפלות-מחנכות ולהפחית תחושות שחיקה וחוסר אונים.

<u>מטרות ותפקיד הפסיכולוג שיוצגו להלן מתבססות על תוכניות הקיימות כיום בארץ במספר רשויות אשר לקחו תחת חסותן את הגיל הרך וראו בחשיבות ההשקעה בו</u>

1. **הכשרת צוות (מנהלות ומטפלות-מחנכות)**- לימודים והכשרה כתנאי בסיסי לעבודה במסגרת טיפולית-חינוכית, וקיומם של ליווי והכשרה שוטפים לאורך כל השנה. ההכשרה והליווי צריכים לכלול בין היתר ידע עדכני על התפתחות הילד (במגוון תחומי תפקוד), פסיכופדגוגיה של הגיל הרך, חשיבות המשחק, מנטליזציה ורפלקטיביות, מחויבות לאתיקה מקצועית ויכולת להיות בקשר מקצועי הן עם משפחות והן עם קולגות ומדריכות. יש להגדיר הכשרה מקצועית מתמשכת אשר תספק ידע עשיר ועדכני לאורך שנות העבודה עם ילדים צעירים.
2. **איתור תינוקות ופעוטות בסיכון ובניית תוכניות התערבות מתאימות**- עבודה שוטפת של פסיכולוג התפתחותי במעון היום תכלול איתור פעוטות בסיכון, וליווי ההורים בפנייה לגורמי הטיפול המתאימים. כמו כן, הנחיית הצוותים להתאמת דרכי העבודה עם פעוט ובניית תכנית התערבות מתאימה במסגרת המעון עשויה למנוע החמרה של המצב. ליווי מקצועי רציף הינו קריטי להתפתחותם המיטבית של פעוטות הנמצאים בסיכון ללקויות התפתחותיות ולקשיים רגשיים. קיימות היום תכניות איתור ומניעה כגון "תכנית מעג"ן" המופעלת בכ-40 רשויות, אולם הן אינן הכרח ואלו מקבלות מימון במסגרת "תכנית 360" על פי שיקולי הרשות. אנו קוראים לקבוע כי תוכניות האיתור תהיינה מחייבות בתקנות, כך שבכל רשות תופעל תכנית.
3. **התייעצות בנוגע למקרים ספציפיים של פעוטות והורים**- פסיכולוג התפתחותי המכיר את הצוות, את ההורים ואת הפעוטות יוכל לתת ליווי והדרכה משמעותיים ומדוייקים יותר לשאלות ודאגות שמתעוררות בהיבטים השונים של ההתנהלות וההתפתחות.
4. **ליווי רגשי לצוות**- בתוך יחסים המשכיים המתבססים על אמון, ניתן להתייחס לרגשות של שחיקה ועומס המלווים את האחריות הרבה והאינטנסיביות בעבודת הצוותים. ללא מקום לעיבוד ולויסות רגשות אלו, המצוקה הרגשית של המטפלת יכולה להוות זרז לפגיעה פיזית ו/ או רגשית בפעוטות.
5. **ליווי ותמיכה להורים**- פסיכולוג התפתחותי המכיר את הפעוטות, את סדר היום ואת הצוותים יוכל לתת הדרכה קצרת-מועד במקרים של דאגה התפתחותית, התמודדות עם אתגרי התפתחות נורמטיביים (לידת אח, גמילה, חשיפה למוצקים ועוד) ולהפנות לגורמים נוספים במידת הצורך. המידע הפסיכולוגי יהיה נגיש, מקצועי ומתאים לפעוט ולמסגרת בה הוא מתחנך.

<u>היקף השעות ודוגמאות בשטח</u>: כאמור, ליווי על ידי צוותים מקצועיים מתחומים פרא רפואיים בהתפתחות הילד קיימים במספר ארגונים ורשויות מקומיות בארץ (כגון: רעננה, קרית אתא, ירושלים, מועצה אזורית חוף הכרמל, הרצליה, רמת גן ועוד), חלקם ביוזמת הרשות המקומית, ואחרים כחלק מתוכניות לאומיות (360 , התוכנית הלאומית לילדים בסיכון ועוד). אנו ממליצים כי יוקצו כ-3 שעות בשבוע עבור מסגרת המעון על מנת שיינתן מענה מספק של ליווי והדרכה. עלות שעת פסיכולוג כפי שמופיע בתקשי"ר.

בנוסף, אנחנו מבקשים להתייחס להיבטים משמעותיים בהפעלת המסגרות לגילאי לידה-3. היבטים אלה בעלי חשיבות קריטית לאיכות הטיפול במסגרות החינוכיות לפעוטות בהתאם לספרות ענפה מהארץ ומהעולם, כולל דוחות ומסקנות של

ועדות שפעלו בארץ בעשורים האחרונים, ומסקנותיהם טרם יושמו (דו"ח שמידט, 2006; דו"ח רוזנטל, 2009; דו"ח טרכטנברג, 2018).

1. תכלול על ידי הרשות המקומית- אנו ממליצים למנות נציג מתכלל ומפקח ברשות המקומית לגילאי לידה עד שלוש שיהיה הגורם המפקח על המסגרות הציבוריות והפרטיות בדומה למנהל תחום גני ילדים, או תחתיו.
2. מאפייני הסביבה, נהלי בטיחות ותקינה במעונות היום ובגנים הפרטיים- התקינה הקיימת כיום אינה תואמת את צרכי ההתפתחות והבטיחות מבחינת גודל הקבוצה ויחס מטפלות- פעוטות. כיום קיימים שני מודלים מומלצים, בהם מנוסחת בין היתר התקינה במעונות היום ובמסגרות טיפול בתינוקות ובפעוטות:

- וועדת רוזנטל- מסקנות הוועדה המליצו על מאפייני הסביבה הפיזית, הצוות החינוכי, גודל הקבוצה, התכנית החינוכית והטיפולית, נהלי בטיחות ונהלי בריאות (ועדת רוזנטל, ינואר 2009)
- תו תקן ITERS-3 למסגרות לגילאי לידה-3 שנים- מנסח מאפיינים איכותיים וכמותיים מדידים של המסגרת, אשר משמעותיים לאיכות הטיפול ולהתפתחות הפעוטות. באמצעות פריטים מדידים המקבלים ציון מספרי, ניתן לבדוק האם מסגרת כלשהי המבקשת סמל מוסד עומדת בתנאים מינימליים ראויים, וכן להעריך את כלל המסגרות הפועלות בארץ על פי תקינה מקובלת בעולם.

לסיכום, המציאות הקשה של מעונות היום בישראל בימי שגרה הופכת כעת לבעיה מורכבת הרבה יותר בהיעדר מענה מקצועי לתינוקות ולפעוטות, להורים ולצוותים. אנו שבים וקוראים לנחיצות תקנות מחייבות להכשרה, ליווי, פיקוח ושיפור מסגרות החינוך לגיל הרך ועדים לתהליכים חיוביים שהחלו כיוזמות מקומיות בחלק מהרשויות. ליווי והדרכה פסיכולוגים בגילאי לידה עד שלוש לצוותים, יתנו תשתית מיטבית להתפתחות, ידע מקצועי ועמדה מקצועית לצוותים ובטחון להורים.
אנו רואים את ההצטרפות לקידום הנושא כשליחות ומעוניינים להעמיד את המומחיות שלנו בקידום הרווחה הנפשית וההתפתחותית של פעוטות בישראל לרשות האגף למעונות היום במשרד העבודה והרווחה, בשירותים החברתיים ובוועדות החינוך והרווחה של הכנסת.

בברכה,

יורם שליאר	ירדן מנדלסון	אלית מרדו
יו"ר	יו"ר	יו"ר
הסתדרות הפסיכולוגים בישראל	חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר	התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית

מקורות:

לאור,נ. (2008). מנגנונים להבטחת איכות חינוך-טיפול במסגרות לגיל הרך בישראל (עבודת דסטרציה). האוניברסיטה העברית, ירושלים.

מג'ר, א. (2011). כך נראה הפעוטון הטוב בישראל. The Marker. 3 ביוני 2011, 8-11.

רוזנטל, מ. (2009). דו"ח ועדה מייעצת. סטנדרטים להפעלת מסגרות חינוכיות לפעוטות. האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך. משרד התעשיה, המסחר והתעסוקה. ירושלים.

ITERS-3- תרגום לעברית: לירון רובינס. תרגום ועיבוד מדעי (סדר אלפביתי): ד"ר יאיר זיו, קרן זיו, ד"ר דינה כהן, ורד מאיר, ד"ר אפי סטולרסקי, דליה רז, פרופ' אבי שגיא-שורץ. המרכז לחקר התפתחות הילד אוניברסיטת חיפה.

Harms, T., Cryer, D., Clifford, R. M., & Yazejian, N. (2017). Infant/Toddler Environment Rating Scale, third edition. New York, NY: Teachers College Press.